

Araştırma Makalesi/Research Article

Doğa Eğitimine Katılmış ve Katılmamış Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Doğa Eğitimine Yönelik Bilgi ve Görüşleri¹

Knowledge and Views of Social Studies Teachers on Nature Education Who Participated and Who Did Not Participate in Nature Education

Damla YILDIRIM ²

Geliş/Received: 14.09.2020

Kabul/Accepted: 07.04.2021

Öz

Bu araştırmanın amacı, doğa eğitimine katılmış ve katılmamış sosyal bilgiler öğretmenlerinin doğa eğitimine yönelik bilgi ve görüşlerini incelemektir. Bu amaç doğrultusunda, temel nitel araştırma yöntemlerinden yararlanılmıştır. Araştırmada, çalışma grubu olarak doğa eğitimine katılmış üç sosyal bilgiler öğretmeni ve doğa eğitimine katılmamış üç sosyal bilgiler öğretmeni seçilmiştir. Araştırmanın verileri araştırmacı tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla toplanmıştır. Verilerin analizinde içerik analiz yöntemi kullanılmıştır. Bu analiz sonucunda, doğa eğitimine katılmış ve katılmamış sosyal bilgiler öğretmenlerinin doğa eğitimi hakkında bilgi ve görüşlerinde benzerlikler olduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte, doğa eğitimine katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin doğa eğitiminin bir plan ve program çerçevesinde gerçekleştirilen formal bir eğitim olduğunun farkında oldukları görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler, Doğa, Doğa Eğitimi, Nitel Araştırma Yöntemi

Abstract

This study aimed to explore the knowledge and opinions of all social studies teachers who participated and did not participate in the nature education regarding nature education. For this purpose, basic qualitative research methods were used. As the study group, three social studies teachers who participated in the nature education and three social studies teachers who did not participate in the nature education were selected. The researcher collected the research data using a semi-structured interview form prepared by herself. The content analysis method was used in the analysis of the data. As a result of this analysis, similarities were found in the knowledge and opinions of social studies teachers who participated and did not participate in the nature education. However, it was concluded that social studies teachers who participated in the nature education were aware that nature education is a form of formal education provided within the framework of a particular plan and program.

Keywords: Social Studies, Nature, Nature Education, Qualitative Research Method

¹ Bu araştırmanın verileri 2018 yılında toplanmıştır. Bu makale, 7. Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitimi Sempozyumu'nda sunulan "Doğa Eğitimine Katılmış ve Katılmamış Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Doğa Eğitimine Yönelik Bilgi ve Görüşleri" başlıklı bildirinin genişletilmiş hâlidir.

² **Corresponding Author/Sorumlu Yazar.** Arş. Gör., Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı. E-posta: yildirimdamla@gazi.edu.tr

Önerilen Atf / Suggested Citation:

Yıldırım, D. (2021). Doğa Eğitimine Katılmış ve Katılmamış Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Doğa Eğitimine Yönelik Bilgi ve Görüşleri. *Anadolu Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 5(1), 66-77

1. GİRİŞ

Doğa; canlı ve cansız unsurları içerisinde barındıran ve büyük bir renklilik ve çeşitlilik gösteren, insan etkisi haricinde oluşmuş, insan olmadan da var olabilen, kendi mekanizmalarına ve kanunlarına sahip olan açık bir sistemdir (Atasoy, 2005, s. 73). Bu sistem yaşanılan zamandan, mekândan, toplumdandan, dini inançtan, etik normlardan ve estetik değerlerden etkilenen ve anlamlandıran açıklaması oldukça zor ve karmaşık bir kavramdır (Kahyaoğlu ve Yetişir, 2015, s. 160).

Doğa eğitimi ise en genel hâliyle doğanın bir bütün olarak anlamlandırılması ve doğanın sunduğu imkânları eğitimin malzemesi hâline getirmektir (Keleş, Uzun ve Varnacı Uzun, 2010; Erdoğan, 2011). Doğa eğitimi; doğanın dilini anlama, doğayla etkileşime geçebilme, doğayı sevme ve doğayı özümseme aşamalarını içerisinde barındıran bir eğitimidir (Meydan, 2015, s. 260). Bu eğitim yalnızca okul sınırları içerisinde yapılan formal bir eğitim değildir. Doğa eğitimi doğada gerçekleştirilen kendine göre belirli kuralları ve programı olan bir eğitimidir (Yardımcı, 2009, s. 7).

Doğa eğitimi, doğal çevrenin ilk elden gözlemler yoluyla anlaşılmasını ve değer kazanmasını sağlamak amaçlanmaktadır (Stevenson, 2007, s. 140). Bu amaçları gerçekleştirebilmek için de hem okul içi hem de okul dışı programları bir arada kullanır ve farklı disiplinlerden beslenir (Ozener'den aktaran, Meydan, Bozyiğit ve Karakurt, 2012, s. 240).

Burgess ve Smith, (2011) araştırmalarında çocukların doğa algılarının çevrelerinde bulunan parklarla sınırlı olduğunu ortaya koymuşlardır (s. 37). Özellikle şehirleşmenin artması ve insanların kentlere doğru gerçekleştirdikleri göçlerin artmasıyla birlikte, insanlar doğadan kopmaya başlamışlardır. Bu durum çocukların da doğa algılarını etkilemiş ve çocukların doğayla aralarında bir bağ kurulmasını engellemiştir. Bu bağlamda, doğa eğitimi zayıflayan bu bağın tekrar güçlendirilmesinde önemli bir işlev görmektedir (Birinci, 2013, s. 19-20). Doğa eğitimi, alan gezileri kapsamında gerçekleştirilen uygulamalı etkinlikler aracılığıyla öğrencilerin birinci elden kaynağa ulaşmalarına ve doğayı, bilgiyi keşfetmelerine olanak sağlar. Aynı zamanda öğrencilere keşfettikleri bilgileri içselleştirme imkânı sağlar (Erentay ve Erdoğan, 2012; Birinci, 2013). Öğrencilere bütüncül bir bakış açısı kazandırarak insanın doğadaki konumunu anlamalarına yardımcı olur (Devall, 1985, s. 8).

Keleş, Uzun ve Varnacı Uzun (2010) ve Kahyaoğlu (2016), araştırmaları sonucunda doğa eğitiminin bireylere çevresel bilinç, farkındalık, tutum ve davranış kazandırdığı sonucuna ulaşmıştır. Bu bağlamda, doğa eğitimi öğrencilere doğa ile ilgili bilgi, tutum, beceri ve davranış kazandırırken aynı zamanda yaşadıkları ve gelecekte yaşayacakları çevresel sorunlar konusunda da farkındalık kazanmalarını sağlar. Ayrıca bu sorunların çözümünde kişisel ve toplumsal ölçüde inisiyatif almalarına ve bu sorunların çözüm yolları geliştirmelerine imkânı sağlar (Özdemir, Akfırat ve Adıgüzel, 2009; Birinci, 2013).

Doğa eğitiminin, eğitimde ve öğrenimde sağlamış olduğu faydaların fark edilmesiyle birlikte ülkemizde özellikle TÜBİTAK milli parklara yönelik çevre ve doğa eğitimi programları uygulamaya başlamıştır (Ozener'den aktaran, Erdoğan, 2011, s. 2224). Bu uygulamaların etkisiyle birlikte doğa eğitimi tek başına bir ders olmasa da ilköğretim programları içerisinde yer almıştır. Doğa, doğanın barındırdığı unsurlar ve bu unsurlar arasındaki etkileşim gibi konulara hayat bilgisi, fen bilgisi ve sosyal bilgiler dersi öğretim programlarında yer verilmiş ve doğa eğitiminin amaçları öğretim programlarına yansımıştır (Birinci, 2013, s. 15-16).

Sosyal bilgiler dersi öğretim programında dersin amaçları içerisinde; “coğrafi özellikleri tanıma, insan ve çevre arasındaki etkileşimi açıklama, mekânı algılama becerilerini geliştirme, çevre bilinci geliştirme, doğal kaynakları koruma, sürdürülebilir çevre anlayışına geliştirme,

ülkesini ve dünyasını ilgilendiren konulara duyarlılık gösterme” (MEB, 2018, s. 8) gibi amaçlara yer verilmiştir. Bu amaçları gerçekleştirebilmek için kullanılacak en uygun yöntem doğa eğitimi ve arazi çalışmalarıdır (Meydan, 2015, s. 266). Sosyal bilgiler özellikle disiplinlerarası yapısı nedeniyle doğa eğitiminin en etkili kullanılabileceği derslerden biridir. Bu nedenle, doğa eğitimi sosyal bilgilerde yalnızca coğrafya ağırlıklı konularda değil, sosyal bilgiler içerisindeki diğer konularda da rahatça kullanılacak bir teknik hâline gelmiştir (Meydan, 2015, 266).

Çetin, Önger ve Aydemir (2015), araştırmalarında ilkökul 4. sınıf öğrencilerinin doğa hakkında temel düzeyde bilince sahip olduğunu belirtmişlerdir. Ancak, öğretmenlere bakıldığında ise; doğa konusunda bilgisiz ve ilgisiz oldukları (Altın ve Oruç, 2008), doğa eğitimi çalışmalarından kaçındıkları ve özellikle doğa eğitimi etkinliklerini değerlendirmede yeterli düzeyde bilgi sahibi olmamalarından (Sarışan Tungaç ve Ünalı Coral, 2017) kaynaklı olarak doğa eğitimine derslerinde yer vermedikleri belirlenmiştir. Bu bağlamda, yapılan araştırmalar göz önünde bulundurulduğunda öğretmenlerin doğa eğitimi konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıkları ve doğa eğitiminin önemini konusunda farkındalığa sahip olmadıkları söylenebilir.

Literatür incelendiğinde doğa eğitimi konusunda sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerini alan bir çalışmaya rastlanmıştır. Bu nedenle doğa eğitimine katılan ve doğa eğitimine katılmayan sosyal bilgiler öğretmenlerinin, doğa eğitimine yönelik bilgi ve görüşlerini karşılaştırmak ve bilgi ve görüşlerini incelemek amaçlardır. Araştırmada sosyal bilgiler öğretmenlerinin doğa eğitimine yönelik görüşlerini incelemek amacıyla “*Doğa eğitimi alan ve doğa eğitimi almayan öğretmenlerin doğa eğitimine yönelik bilgi ve görüşleri nedir ve bu görüşlerde ne açıdan farklılıklar vardır?*” sorusuna yanıt aranmıştır. Bu soruna yönelik aşağıdaki alt problemlere yanıt aranmıştır.

1. Doğa eğitimine katılan ve katılmayan sosyal bilgiler öğretmenlerin, doğa eğitimini hakkındaki bilgileri nelerdir?
2. Doğa eğitimine katılan ve katılmayan sosyal bilgiler öğretmenlerinin doğa eğitimine yönelik kitap okuma, yayın takip etme ve belgesel izleme durumu nedir?
3. Doğa eğitimine katılan ve katılmayan sosyal bilgiler öğretmenlerin, doğa eğitiminin uygulamasına yönelik görüşleri nelerdir?
4. Doğa eğitimine katılan ve katılmayan sosyal bilgiler öğretmenlerin, doğa eğitiminin sosyal bilgiler öğretimdeki rolü hakkındaki görüşleri nelerdir?
5. Doğa eğitimine katılan ve katılmayan sosyal bilgiler öğretmenlerin, doğa eğitimindeki ölçme ve değerlendirme hakkında görüşleri nelerdir?

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli

Araştırmada, temel nitel araştırma yönteminden yararlanılmıştır. Nitel araştırma; gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konulmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırmalardır (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 41).

2.2. Çalışma Grubu

Araştırmada amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Amaçlı örnekleme, çalışmanın amacına bağlı olarak bilgi açısından zengin durumların seçilerek derinlemesine araştırma yapılmasına olanak sağlar (Büyüköztürk vd., 2014, s. 100). Ölçüt örnekleme, bir araştırmada gözlem birimleri belli niteliklere sahip kişiler, olaylar, nesnelere ya da durumlardan oluşabilir. Bu durumda örneklem için belirlenen ölçütü karşılayan birimler (nesnelere, olaylar vb.) örnekleme alınır (Büyüköztürk vd., 2014, s. 92).

Araştırmaya katılacak öğretmenlerin seçiminde, adayların TÜBİTAK doğa eğitimine katılmış ve TÜBİTAK doğa eğitimine katılmamış sosyal bilgiler öğretmeni olmaları temel ölçüt alınmıştır. Bu temel ölçüt uyarınca, 3 doğa eğitimine katılmamış sosyal bilgiler öğretmeni ve 3 TÜBİTAK doğa eğitimine katılmış sosyal bilgiler öğretmeni ile gönüllülük esasına göre e-posta aracılığıyla görüşme gerçekleştirilmiştir. Doğa eğitimine katılmış sosyal bilgiler öğretmenleri K1, K2, K3 ve doğa eğitimine katılmamış sosyal bilgiler öğretmenleri ise T1, T2, T3 şeklinde kodlanmıştır.

2.3. Verilerin Toplanması

Araştırmanın verileri görüşme tekniğinden yararlanarak toplanmıştır. Görüşme tekniği, araştırmada cevabı aranan sorular hakkında derinlemesine bilgi sağlamak amacıyla ilgili kişilerden veri toplamayı amaçlayan bir tekniktir (Büyüköztürk vd., 2014, s. 153).

Araştırmada araştırmacı tarafından hazırlanmış yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak sosyal bilgiler öğretmenlerinin doğa eğitimine yönelik bilgi ve görüşleri incelenmiştir. Oluşturulan görüşme formunun geçerliliğini sağlamak için görüşme formu iki uzmanın görüşüne sunulmuştur. Uzman görüşü neticesinde görüşme formuna son şekli verilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme formunda, doğa eğitimine yönelik 5 soru hazırlanmıştır. Araştırmanın verileri Mayıs 2018’de toplanmıştır. Veri toplama aracı 4 farklı ilde yer alan 6 sosyal bilgiler öğretmenine e-posta yoluyla ulaştırılmıştır. Katılımcılara telefon ile ulaşarak konu ve veri toplama aracı hakkında gerekli açıklamalar yapılmıştır.

2.4. Verilerin Analizi

Araştırma kapsamında toplanan veriler içerik analizinden yararlanılmıştır. İçerik analizi kapsamında;

1. Veriler anlamlı bütünler şeklinde bölünerek kodlanmıştır.
2. Oluşturulan kodlar incelenerek kategoriler hâline getirilmiştir.
3. Oluşturulan kategorilerin benzer yönleri belirlenerek ortak temalar altında toplanmıştır.
4. Oluşturulan temalara göre veriler düzenlenmiş ve doğrudan alıntı yapılacak bölümler belirlenmiştir.
5. Temalar belirtilerek doğrudan alıntılarla desteklenmiştir.
6. Tanımlanan bulgular açıklanmış, ilişkilendirilmiş ve anlamlandırılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 242-252).

3. BULGULAR

Doğa eğitimine katılan ve katılmayan sosyal bilgiler öğretmenlerine doğa eğitimine yönelik görüşleri aşağıda yer almaktadır.

3.1. Birinci Alt Problemine Yönelik Bulgular

“Doğa eğitimine katılan ve katılmayan sosyal bilgiler öğretmenlerin, doğa eğitimi hakkındaki bilgileri nelerdir?” sorusuna yönelik katılımcıların yanıtlarına Tablo 1’de yer verilmiştir.

Tablo 1. Doğa Eğitimine Katılmış ve Katılmamış Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Doğa Eğitiminin Ne Olduğuna Dair Görüşleri

Gruplar	Kategoriler	Temalar
Doğa Eğitimine Katılmış Katılımcılar	Bütün Olarak Algılama Doğa Unsurlarını İlişkilendirme	Doğa Bilgisi

	Olumlu Davranış Kazanma	Davranış ve Beceri
	Beceri Geliştirme	
	Farkına Varma	Duyuşsal Farkındalık
	Sorumluluk Kazanma	
	Plan, Program, Süreç	Formal Eğitim
	Farkındalık Oluşturma	Duyuşsal Farkındalık
	Algı Değişirme	
Doğa Eğitimine Katılmamış Katılımcılar	Doğa Bilgisi Sağlama	Doğa Bilgisi
	Eğitim Malzemesi Hâline Getirme	Formal Eğitim

Doğa eğitiminin ne olduğu sorusuna doğa eğitimine katılmış sosyal bilgiler öğretmenleri (K1, K2, K3) “*farkına varma ve sorumluluk kazandırma*” (K1) *bütün olarak algılama ve ilişkilendirme*” (K3) *davranış ve beceri geliştirme, plan, program ve süreç*” yanıtlarını vermişlerdir. Katılımcıların yanıtları çerçevesinde “*Doğa Bilgisi, Davranış ve Beceri, Duyuşsal Farkındalık, Formal Eğitim*” adlı temalar oluşturulmuştur. Doğa eğitimine katılmamış sosyal bilgiler öğretmenleri ise (T1, T2, T3) “*Farkındalık oluşturma ve algı değiştirme*” (T1) “*bilgi sağlama*” (T3) “*eğitim malzemesi haline getirme*” yanıtlarını vermişlerdir. Katılımcıların yanıtları çerçevesinde “*Duyuşsal Farkındalık, Doğa Bilgisi, Formal Eğitim*” adlı temalar oluşturulmuştur.

Doğa eğitimin ne olduğuna yönelik K2 kodlu katılımcı “*herkese uygulanması gereken bir süreç*” yanıtını verirken K3 kodlu katılımcı ise “*Bireylerde doğaya karşı duyarlılık oluşturmak, doğaya karşı olumlu davranışlar geliştirmesini sağlamak, doğayla ilgili bireylerin beceriler geliştirmesi için bireyin planlı ve program dahilinde aldığı eğitimidir*” şeklinde doğa eğitimini tanımlamıştır. Bu konuda T3 kodlu katılımcı ise “*Doğal çevreyle ilgili farkındalık oluşturmak ve insanların bu konu hakkında daha fazla bilgi sahibi olmasına yardımcı olunmasıdır*” yanıtını vermiştir.

3.2. İkinci Alt Problemine Yönelik Bulgular

“Doğa eğitimine katılan ve katılmayan sosyal bilgiler öğretmenlerinin, doğa eğitimine yönelik kitap okuma, yayın takip etme ve belgesel izleme durumu nedir?” sorusuna yönelik sosyal bilgiler öğretmenlerinin yanıtlarına Tablo 2’de yer verilmiştir.

Tablo 2. Doğa Eğitimine Katılmış ve Katılmamış Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Kitap Okuma, Yayın Takip Etme ve Belgesel İzleme Durumları

Yanıtlar	Katılımcılar
Evet	K2
	K1
	K3
Hayır	T1
	T2
	T3

Doğa eğitimine katılan ve katılmayan sosyal bilgiler öğretmenlerinin 5 tanesi (K3 hariç tüm katılımcılar) hayır yanıtını vermiştir. Bu konuda K2 “*Evet. Sinek sekiz yayınevının sürdürülebilirlik konusundaki eserleri doğaya bakışımız ve doğa eğitimi konusunda bilgiler de içermektedir Buna ek olarak belgeseller izleyip dergiler de takip ediyorum*” yanıtını vermiştir.

3.3. Üçüncü Alt Problemine Yönelik Bulgular

“Doğa eğitimine katılan ve katılmayan sosyal bilgiler öğretmenlerin, doğa eğitimin uygulamasına yönelik görüşleri nelerdir?” sorusuna yönelik katılımcıların yanıtlarına Tablo 3’te yer verilmiştir.

Tablo 3. Doğa Eğitimine Katılmış ve Katılmamış Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Doğa Eğitiminin Uygulamasına Yönelik Görüşleri

Gruplar	Kategoriler	Temalar
Doğa Eğitimine Katılmış Katılımcılar	Aktif Katılımla	Yaparak Yaşayarak Öğrenme
	Uygulamalı	
	Basite İndirgenmemeli	Basite İndirgememe
	Çocukluktan itibaren eğitim	Erken Yaşlardan İtibaren Öğrenme
	Empati Yapmayı Sağlamalı	Beceri Geliştirme (Empati)
Doğa Eğitimine Katılmamış Katılımcılar	Gözleme Dayalı	Yaparak Yaşayarak Öğrenme
	Uygulamalı	
	Doğayla İç İçe	
	Yakın Çevreyle İlişkilendirerek	
	Program Dahilinde	Formal Eğitim

Doğa eğitiminin nasıl olması gerektiği sorusuna doğa eğitimine katılmamış sosyal bilgiler öğretmenleri (K1) “*Erken yaştan itibaren başlamalı, basite indirgenmeli, empati yapmayı sağlamalı*”, (K2, K3) “*Aktif katılımla, uygulamalı*” yanıtlarını vermişlerdir. Katılımcıların yanıtlar çerçevesinde “*Yaparak Yaşayarak Öğrenme, Basite İndirgememe, Erken Yaştan İtibaren Öğrenme, Beceri Geliştirme (Empati)*” adlı temalar oluşturulmuştur. Doğa eğitimine katılmamış sosyal bilgiler öğretmenleri ise, (T1, T2, T3) “*Gözlem ve uygulamayla*” (T1, T2) “*Doğayla iç içe*” (T1) “*Program dahilinde*” (T3) “*Yakın çevreyle ilişkilendirerek*” yanıtlarını vermişlerdir. Katılımcıların yanıtlar çerçevesinde “*Yaparak ve Yaşayarak Öğrenme, Formal Eğitim*” adlı temalar oluşturulmuştur.

K1 kodlu katılımcı doğa eğitiminin uygulamasının nasıl olması gerektiğine yönelik “*Brezilya’daki ağaçlar yerine önce bahçemizdeki vişne ağacı, elma ağacı ile başladığımızda çocukların doğa ile daha iyi empati yapmasını sağlarız*” yanıtını vermiştir. Aynı katılımcı “*Doğa eğitimini ilk önce çocuklardan başlatmak gerekir*” yanıtını da vermiştir. Bu konuda T1 kodlu katılımcı ise “*Belli bir program dahilinde, gözlem ve uygulamalarla doğa eğitimi*

alan kişilerin doğayı anlamasına olanak sağlayacak, sadece sınıf ortamında olmayacak şekilde yapılmalıdır” yanıtını vermiştir.

3.4. Dördüncü Alt Problemine Yönelik Bulgular

“Doğa eğitimine katılan ve katılmayan sosyal bilgiler öğretmenlerin, doğa eğitiminin sosyal bilgiler öğretimdeki rolü hakkındaki görüşleri nelerdir?” sorusuna yönelik katılımcıların yanıtlarına Tablo 4’te yer verilmiştir.

Tablo 4. Doğa Eğitimine Katılmış ve Katılmamış Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Doğa Eğitiminin Sosyal Bilgiler Öğretimindeki Rolüne İlişkin Görüşleri

Gruplar	Kategoriler	Temalar
Doğa Eğitimine Katılmış Katılımcılar	Doğa ve İnsan İlişkisi Sağlamak	Doğa ve İnsan İlişkisi
	Tarih ve Coğrafya Konularında Doğanın Önemi Kavratmak	Tarih, Coğrafya ve Doğa İlişkisi
	Sosyal Bilgiler ve Doğa İlişkisini Sağlamak	Sosyal Bilgiler ve Doğa İlişkisi
	Doğal Çevreye Duyarlılığı Geliştirmek	Duyuşsal Farkındalık
Doğa Eğitimine Katılmamış Katılımcılar	Kalıcı Öğrenme Sağlamak	Kalıcı Öğrenme
	Doğal Çevreye Duyarlılığı Geliştirmek	
	Bireysel ve Toplumsal Bakış Açısı Kazandırmak	Duyuşsal Farkındalık
	Arkeoloji ve Coğrafya Konularında Doğayı Eğitim Malzemesi Hâline Getirmek	Arkeoloji, Coğrafya ve Doğa İlişkisi
	İnsan ve Çevre Etkileşimini Sağlamak ve Etkileşimin Nedenini Anlamak	Doğa ve İnsan Etkileşimi

Doğa eğitiminin sosyal bilgiler öğretimindeki rolü nedir sorusuna doğa eğitimine katılmış sosyal bilgiler öğretmenleri (K1, K2, K3) “*Doğa ve insan ilişkisi sağlamak*” (K1) “*Tarih ve coğrafya konularında doğanın önemini kavratmak*” (K3) “*Sosyal bilgiler ve doğa ilişkisini sağlamak, doğal çevreye duyarlılığı geliştirmek*” yanıtlarını vermişlerdir. Katılımcıların yanıtları çerçevesinde “*Doğa ve İnsan İlişkisi, Tarih, Coğrafya ve Doğa İlişkisi, Sosyal Bilgiler ve Doğa İlişkisi, Duyuşsal Farkındalık, Kalıcı Öğrenme*” adlı temalar oluşturulmuştur. Doğa eğitimine katılmamış sosyal bilgiler öğretmenleri ise (T1, T3) “*Kalıcı öğrenme sağlamak*” (T2) “*Doğal çevreye duyarlılığı geliştirmek, insan ve çevre etkileşimini sağlamak ve etkileşimin nedenini anlamak*” (T2) “*Bireysel ve toplumsal bakış açısı kazandırmak*” (T3) “*Arkeoloji ve coğrafya konularında doğayı eğitim malzemesi hâline getirmek*” yanıtlarını vermişlerdir. Katılımcıların yanıtları çerçevesinde “*Duyuşsal Farkındalık, Arkeoloji, Coğrafya ve Doğa İlişkisi, Doğa ve İnsan Etkileşimi*” alı temalar oluşturulmuştur.

Doğa eğitiminin sosyal bilgilerde rolüne ilişkin K1 kodlu katılımcı “*Doğa hepimiz için, bundan dolayı salt sosyal bilimler açısından rolünden bahsetmeyi uygun bulmuyorum*” yanıtını vermiştir. K3 kodlu katılımcı ise “*Sosyal bilgiler dersi gerek insanlarla gerek doğayla iç içe olan bir derstir. Bireyler doğa eğitimi ile farkındalık sahibi olacaktır, daha fazla sorumluluk*

almalarına, yaratıcı olmalarına katkı sağlayacaktır” yanıtını vermiştir. Bu konuda T2 kodlu katılımcı ise *“Tam bilmiyor olmakla beraber sosyal bilgilerde yer alan duyarlılık değerinin kavratılmasında doğa eğitiminin önemli bir rolü olduğunu düşünüyorum”* yanıtını vermiştir.

3.5. Beşinci Alt Problemine Yönelik Bulgular

“Doğa eğitimine katılan ve katılmayan sosyal bilgiler öğretmenlerin, doğa eğitimindeki ölçme ve değerlendirme hakkında görüşleri nelerdir?” sorusuna yönelik katılımcıların yanıtlarına Tablo 5’te yer verilmiştir.

Tablo 5. Doğa Eğitimine Katılmış ve Katılmamış Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Doğa Eğitiminde Uygulanabilecek Ölçme-Değerlendirmeye İlişkin Görüşü

Gruplar	Kategoriler	Temalar
Doğa Eğitimine Katılmış Katılımcılar	Süreç Değerlendirmesi	Sürece Odaklı
	Proje Ödevleri Aracılığıyla Değerlendirme	Ürüne Odaklı
	Örnek Olay Aracılığıyla Değerlendirme	Uygulama Aracılığıyla
	Öğrendiklerini Uygulayarak Değerlendirme	
Doğa Eğitimine Katılmamış Katılımcılar	Çalışma ve Tasvir Yaprağı Aracılığıyla Değerlendirme	Sonuca Odaklı
	Kazanılan Duyarlılığı Değerlendirme	Duyuşsal Kazanımlara Yönelik
	Süreç Değerlendirme	Sürece Odaklı

Doğa eğitiminde nasıl bir ölçme-değerlendirme uygulanabilir sorusuna doğa eğitimine katılmış sosyal bilgiler öğretmenleri (K1) *“Süreç değerlendirme”* (K2) *“Örnek olay aracılığıyla değerlendirme”* (K3) *“Proje ödevleri aracılığıyla değerlendirme, öğrendiklerini uygulayarak değerlendirme”* yanıtlarını vermişlerdir. Katılımcıların yanıtları çerçevesinde *“Sürece Odaklı, Ürüne Odaklı, Uygulama Aracılığıyla”* adlı temalar oluşturulmuştur. Doğa eğitimine katılmamış sosyal bilgiler öğretmenleri (T1) *“Çalışma ve tasvir yaprağı aracılığıyla değerlendirme”* (T2) *“Duyarlılık değerlendirme”* (T3) *“Süreç değerlendirme”* yanıtlarını vermişlerdir. Katılımcıların yanıtları çerçevesinde *“Sonuca Odaklı, Duyuşsal Kazanımlara Yönelik, Sürece Odaklı”* adlı temalar oluşturulmuştur. Doğa eğitiminde uygulanabilecek ölçme ve değerlendirmeye yönelik K1 kodlu katılımcı *“Doğayı anlamak kısa sürede olacak bir durum değildir. Zamanla doğaya alışan, onu tanıyan ve onu anlayan bireyin gözlemleri ileriki dönemlerde daha farklı bir boyut kazanmaktadır”* yanıtını vermiştir. K2 kodlu katılımcı ise *“Örnek olay üzerinden gidilebilerek katılımcıların tutumları gözlenebilir”* yanıtını vermiştir. Bu konuda T1 kodlu katılımcı ise *“Öğrencilere bir doğa gezisi yapıldıktan sonra gözlemlediklerini daha iyi kavrayabilmesi için çalışma yaprağı ve tasvir yaprağı verilerek neleri öğrendiği ölçülebilir”* yanıtını vermiştir.

4. SONUÇ ve TARTIŞMA

Bu araştırmada doğa eğitimine katılmış ve katılmamış sosyal bilgiler öğretmenlerinin doğa eğitimine yönelik bilgi ve görüşlerini incelemek ve bu görüşler arasındaki farklılıkları belirlemek amaçlanmıştır.

Araştırmanın birinci alt probleminde doğa eğitimine katılmış ve katılmamış sosyal bilgiler öğretmenlerinden doğa eğitimini tanımlamaları istenmiştir. Doğa eğitimine katılmış sosyal bilgiler öğretmenlerinin yanıtları doğrultusunda “*Doğa Bilgisi, Davranış ve Beceri, Duyuşsal Farkındalık, Formal Eğitim*” olmak üzere 4 tema oluşturulmuştur. Oluşturulan temalar çerçevesinde doğa eğitimine katılmış sosyal bilgiler öğretmenlerin doğa eğitimini plan ve program dâhilinde gerçekleştirilen bir süreç şeklinde olduğunun farkında oldukları belirlenmiştir. Bu durumun nedeni olarak, doğa eğitimleri sırasında yaptıkları etkinliklerin belli program ve süreç dahilinde yapılmasının etkili olduğunu söylemek mümkündür. Doğa eğitimine katılmamış sosyal bilgiler öğretmenlerinin yanıtları doğrultusunda “*Duyuşsal Farkındalık, Doğa Bilgisi, Formal Eğitim*” olmak üzere 3 tema oluşturulmuştur. Her iki grupta da oluşturulan temalar benzerlik göstermekle birlikte, iki grupta da bulunan sosyal bilgiler öğretmenlerinin doğa eğitimini “*farkına varma ve sorumluluk kazanma, farkındalık oluşturma ve algı değiştirme*” şeklinde tanımlamadıkları belirlenmiştir. Bu sonuç, Köşker (2020) araştırmasında öğretmen adaylarının doğa eğitiminin ne olduğuna yönelik görüşleriyle benzerlik göstermektedir.

Araştırmanın ikinci alt probleminde doğa eğitimine katılmış ve katılmamış sosyal bilgiler öğretmenlerine doğa eğitimiyle ilgili yayın takip etme, kitap okuma ve belgesel izleme durumları tespit etmek amaçlanmıştır. Bu bağlamda, doğa eğitimine katılmış sosyal bilgiler öğretmenlerinin doğa eğitimine katıldıktan sonra doğa ve doğa eğitimine ilgilerinin arttığını, ancak yalnızca bir sosyal bilgiler öğretmeni hariç düzenli yayın takip etmedikleri, kitap okunmadıkları ve belgesel izlenmedikleri ortaya çıkmıştır. Doğa eğitimine katılmamış sosyal bilgiler öğretmenlerinin ise doğa eğitimi konusunda herhangi bir yayın takip etmedikleri, kitap okumadıkları ve belgesel izlemedikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmanın üçüncü alt probleminde doğa eğitimine katılmış ve katılmamış sosyal bilgiler öğretmenlerine, doğa eğitiminin uygulanmasına yönelik görüşlerini belirlemek amaçlanmıştır. Doğa eğitimine katılmış sosyal bilgiler öğretmenlerinin yanıtları çerçevesinde “*Yaparak Yaşayarak Öğrenme, Basite İndirgememe, Erken Yaşlardan İtibaren Öğrenme, Beceri Geliştirme (Empati)*” olmak üzere 4 tema oluşturulmuştur. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin doğa eğitimine çocukluktan itibaren başlanması yönündeki görüşü özellikle Birleşik Krallık’ta ortaya çıkan ömür boyu doğa eğitimi yaklaşımını desteklemektedir. Bununla birlikte, Ayvacı, Devocioğlu ve Yiğit (2002) araştırmalarında okul öncesi öğretmenleri doğa eğitimi uygulamaların aktif katılımı ve uygulamalı bir biçimde gerçekleştirilmesi gerektiğine yönelik görüşleriyle de benzerlik göstermektedir. Doğa eğitimine katılmamış sosyal bilgiler öğretmenleri ise “*Yaparak Yaşayarak Öğrenme, Formal Eğitim*” olmak üzere 2 tema oluşmuştur. Çağlar Karapınar ve Arıbaş (2017) araştırmaları sonucunda öğretmen adayları doğa eğitimini yaparak yaşayarak öğrenmeye benzetmişlerdir. Bu durum, araştırmanın sonucuyla benzerlik göstermektedir. Bununla birlikte, doğa eğitimine katılmamış sosyal bilgiler öğretmenlerinin eğitimin temel ilkeleri bağlamında doğa eğitimini değerlendirdiklerini söylemek mümkündür.

Araştırmanın dördüncü alt probleminde doğa eğitimine katılmış ve katılmamış sosyal bilgiler öğretmenlerin, doğa eğitiminin sosyal bilgiler öğretimdeki rolü hakkındaki görüşlerini belirlemek amaçlanmıştır. Doğa eğitimine katılmış sosyal bilgiler öğretmenlerinin yanıtları çerçevesinde “*Doğa ve İnsan İlişkisi, Tarih, Coğrafya ve Doğa İlişkisi, Sosyal Bilgiler ve Doğa İlişkisi, Duyuşsal Farkındalık, Kalıcı Öğrenme*” olmak üzere 5 tema oluşturulmuştur. Doğa

eğitimine katılmamış sosyal bilgiler öğretmenleri ise “*Duyuşsal Farkındalık, Arkeoloji, Coğrafya ve Doğa İlişkisi, Doğa ve İnsan Etkileşimi*” olmak üzere 3 tema oluşturulmuştur. Her iki grupta yer alan sosyal bilgiler öğretmenleri de doğa eğitimin sosyal bilgiler içerisinde yer alan coğrafya konularında uygulanabileceğini belirtmişlerdir. Ancak doğa eğitimi yalnızca coğrafya ağırlıklı konularda değil, doğru planlandığı takdirde sosyal bilgiler içerisindeki her konuda kullanabilecek bir yöntemdir (Meydan, 2015, s. 266).

Araştırmanın beşinci alt probleminde doğa eğitimine katılmış ve katılmamış sosyal bilgiler öğretmenlerin, doğa eğitimindeki ölçme ve değerlendirme hakkında görüşlerini belirlemek amaçlanmıştır. Doğa eğitimine katılmış sosyal bilgiler öğretmenlerinin yanıtları çerçevesinde “*Sürece Odaklı, Ürününe Odaklı, Uygulama Aracılığıyla*” olmak üzere 3 tema oluşturulmuştur. Doğa eğitimine katılmamış sosyal bilgiler öğretmenleri ise “*Sonuca Odaklı, Duyuşsal Kazanımlara Yönelik, Sürece Odaklı*” olmak üzere 3 tema oluşturulmuştur. Her iki grupta yer alan sosyal bilgiler öğretmenlerinin doğa eğitimde uygulanabilecek ölçme ve değerlendirmeye yönelik olarak duyuşsal kazanımların ve sürecin değerlendirmesi yönünde görüş belirtmişlerdir. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin bu görüşleri, Sarışan Tungaç ve Ünalı Coral (2017) araştırmalarında öğretmenlerin doğa eğitimi etkinliklerini değerlendirme konusunda yeterli düzeyde bilgi sahibi olmadıkları sonucundan hareketle öğretmenlere doğa eğitiminde uygulanabilecek ölçme ve değerlendirmeye yönelik yol gösterebilir.

Öneriler

Araştırmanın sonuçlarından hareketle doğa eğitimine yönelik bazı önerilere yer verilmiştir.

- Bu araştırmada sosyal bilgiler öğretmenlerinin doğa eğitimine yönelik görüşleri incelenmiştir. Bu kapsamda, doğa eğitimiyle ilgili olarak daha detaylı bilgi edinmek amacıyla sosyal bilgiler dersi öğretim programları ve sosyal bilgiler lisans programları doğa eğitimi kapsamında incelenebilir.
- Bu araştırmada doğa eğitimine katılmış ve katılmamış sosyal bilgiler öğretmenlerinin doğa eğitimi açısından ölçme ve değerlendirmeye yönelik görüşleri incelenmiştir. Bu doğrultuda, doğa eğitiminde ölçme ve değerlendirmenin detaylı olarak incelenmesi amacıyla durum çalışmaları ve delphi tekniğinin uygulandığı çalışmalar yapılabilir.
- Araştırmada doğa eğitimine katılmış ve katılmamış sosyal bilgiler öğretmenlerinin birçoğunun doğa eğitimine yönelik kitap okumadıkları, yayın takip etmedikleri ve belgesel izlemedikleri belirlenmiştir. Bu doğrultuda; belgesel, kitap, dergi gibi materyallerin doğa eğitiminde kullanılabilirliğine ilişkin çalışmalar yapılabilir.

Etik Beyan: Bu araştırmanın yazım sürecinde bilimsel etik ve alıntı kurallarına uyulmuştur. Karşılaşılabilecek tüm etik ihlallerde ANKAD Dergisi Yayın Kurulunun hiçbir sorumluluğu bulunmamaktadır. Tüm sorumluluk yazarlara aittir. Bu çalışmanın herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiş olduğunu taahhüt ederiz.

KAYNAKÇA

Altın, B.N. & Oruç, S. (2008). Çocukluk döneminde doğa sporlarının çevre eğitiminde kullanımı. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(35), 10-18.

Atasoy, E. (2005). *Çevre için eğitim: İlköğretim öğrencilerinin çevresel tutum ve çevre bilgisi üzerine bir çalışma*. (Doktora tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.

- Ayvacı, H.Ş., Devocioğlu, Y. & Yiğit, N. (2002). *Okul öncesi öğretmenlerinin fen ve doğa etkinliklerindeki yeterliliklerinin belirlenmesi*. 5. Ulusal Fen Bilimleri ve Matematik Eğitimi Kongresinde sunulmuş bildiri, ODTÜ, Ankara.
- Birinci, O. (2013). *İlkokul 3. Sınıf hayat bilgisi dersine yönelik geliştirilen doğa eğitimi etkinliklerinin öğrencilerin doğa algılarına etkisi*. (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Burgess, J. V. & Smith, M. J. (2011). Listening to children, perceptions of nature. *The Journal of Natural History Education and Experience*, 5, 27-43.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemleri (18. Baskı)*. Ankara: Pegem.
- Çetin, T., Önger, S. & Aydemir, A. (2015). *Perceptions about the nature of the 4th grade elementary school students in social studies education*. In *Education in the 21st Century: Theory and Practice* (pp. 139-152). (Editors: I. Koleva, R. Efe, E. Atasoy, Z.B. Kostova). Sofia: Kliment Ohridski University Press.
- Devall, B. (1985). *Deep ecology*. Layton, Utah: Gibbs M. Smith.
- Erdoğan, M. (2011). Ekoloji temelli yaz doğa eğitimi programının ilköğretim öğrencilerinin çevreye yönelik bilgi, duyuşsal eğilimler ve sorumlu davranışlarına etkisi. *Kuramda ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 11(4), 2223-2237.
- Erentay, N. & Erdoğan, M. (2012). *22 adımda doğa eğitimi*. Ankara: ODTÜ.
- Kahyaoğlu, M. (2016). Türkiye’de doğa eğitimi üzerine yapılan çalışmalarının analizi: Bir meta sentez çalışması. *Academia Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 1-14.
- Kahyaoğlu, M. & Yetişir, M. İ. (2015). Doğa kavramı ve çocukların doğadan uzaklaşmasına ilişkin fenomografik bir çalışma. *Eğitim ve Bilim*, 40(182), 159-170.
- Karapınar Çağlar, B. & Arıbaş, K. (2017). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının doğa eğitimi hakkında metaforik algıları. *Anadolu Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 1(2), 40-66.
- Keleş, Ö., Uzun N. & Varnacı Uzun, F. (2010). Öğretmen adaylarının çevre bilinci, çevresel tutum, düşünce ve davranışlarının doğa eğitimi projesine bağlı değişimi ve kalıcılığının değerlendirilmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(32), 384-401.
- Köşker, N. (2020). Öğretmen adaylarının doğa eğitimine ilişkin görüşleri. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 8(22), 215-243.
- MEB (2018). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (İlkokul ve ortaokul 4.,5.,6. ve 7. sınıflar)*. <https://ttkb.meb.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Meydan, A. (2015). Okul dışı sosyal bilgiler öğretiminde doğa eğitimi. A. Şimşek, S. Kaymakçı (Ed.), *Okul dışı sosyal bilgiler eğitimi* (s. 259- 282). Ankara: Pegem.
- Meydan, A., Bozyiğit, R. & Karakurt, M. (2012). Ekoloji temelli doğa eğitimi projelerinin katılımcı beklentilerini karşılama düzeyleri. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 25, 238- 255.
- Özdemir, P., Akfırat, N. & Adıgüzel, Ö. (2009). Bilim ve yaratıcı drama eşliğinde doğa eğitimi. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 4(17).69-77.
- Sarışan Tungaç, A. & Ünalı Coral, M.N. (2017). Fen bilimleri öğretmenlerinin okul dışı (doğa deneyimine dayalı) eğitime yönelik görüşlerinin değerlendirilmesi. *International Journal of Eurasia Social Sciences*, 8(26), 24-42.

- Stevenson, R.B. (2007) Schooling and environmental education: contradictions in purpose and practice. *Environmental Education Research*,13(2), 139–153.
- Yardımcı, E. (2009). *Yaz bilim kampında yapılan etkinlik temelli doğa eğitiminin ilköğretim 4. ve 5. sınıftaki çocukların doğa algılarına etkisi*. (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (10. Baskı)*. Ankara: Seçkin.